

PÉCSI MÁRTON:

Negyedkor és Löszkutatás

(Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993)

A földtudományok igen jelentős és számos szakterületet közvetlenül érintő kérdése a löszkutatás, amelynek széles körű, sokévtizedes szakirodalma ismeretes és ugyancsak ismeretesek azok a különböző elméletek és vélemények, melyek a lösz keletkezésével, sajátásaival, a talajokban játszott szerepével kapcsolatosak. A probléma nemzetközileg is egyik legkiemelkedőbb képviselője PÉCSI MÁRTON széles körű tevékenységet folytatott a lösszel és a negyedkori képződményekkel kapcsolatban, s kutatásainak összefoglalója látott napvilágot az idén megjelent igényes munkájával.

A 376 oldalas könyv, 39 táblázat és 139 ábra beiktatásával olyan áttekintést nyújt az egész problémakörrel, amelyhez hasonló alig találunk, talán csak L. BERG klasszikus munkáihoz lehet hasonlítani.

A könyv tíz fejezetre tagolódik. A bevezető fejezet áttekintést nyújt a jégkorszak kialakulásának okairól, körülményeiről és jelentőségéről, amellel összefoglalja azokat a módszereket, amelyek a löszképződés vizsgálatánál elsőrendűen fontosak.

A második fejezet a "Lösz és elterjedése" címet viseli. Ebben világtérképet mutat be a lösz és lösszerű kőzetek elterjedéséről, továbbá a lösz fogalmát értelmezi.

A könyv harmadik fejezete a lösz összetételével foglalkozik, ezen belül a szemcsemérettel, a szemcse-eloszlással, a szemcse-nagysággal és a szemcsealak

jellemzésével. Ugyanitt osztályozási módszert ismertet a löszök szemcse-eloszlása alapján. Ugyancsak a harmadik fejezet tárgyalja a löszök ásványi összetételét, valamint kémiai összetételét. Ezzel kapcsolatban külön taglalja a löszben előforduló nyomelemeket, valamint a ritkafém-oxidokat. Igen fontos része e fejezetnek a lösz és lösszerű kőzetek mésztartalmának, valamint agyagásvány-tartalmának az ismertetése. A fejezet befejező részében néhány vitás kérdést elemez, olyan biotikus és abiotikus eredetű anyagokkal kapcsolatban, amelyek a löszben előfordulnak.

A negyedik fejezet a lösz litológiai tulajdonságait ismerteti, ezen belül kitér a lösz színére, a lösz szövetére, a szemcsék illeszkedésére, a porozításra, valamint az aggregátum-képződésre. Ugyancsak ebben a fejezetben tárgyalja a löszben előforduló homok- és talajrétegek tulajdonságait és előfordulásuk módját. Külön foglalkozik a löszben található eltemetett talajrétegekkel, ezek képződésének lehetőségeivel.

"A löszök eredete és osztályozása" című ötödik fejezetben ad tájékoztatást a szerző a különböző löszkeletkezési elméletekről, így például a Richthofeni löszkeletkezési modellről, valamint Obrucsev "hideg lösz" és "meleg lösz" elméletéről. A fejezetben kísérleti anyaggal illusztrálja a lösz keletkezésének egyes modelljeit és térképszerűen is bemutatja az Európában előforduló löszök és lösszerű kőzetek eloszlását.

A következő fejezet, amely "A lösz kronológia" címet kapta, egy igen vitatott kérdéssel, a lösz keletkezésének korával és földtani körülményeivel foglalkozik. Ezen belül a lösz és a mélytengeri üledékek kölcsönviszonyát, valamint az izotópsztratigráfia löszön való alkalmazásának lehetőségeit is tárgyalja.

A hetedik fejezet az előbbiek logikai folytatása és a jelentősebb lösz típusok kronológiai értelmezését adja. Ezen belül a klasszikus lösz-lelőhelyek, így pl. a Krems-i löszfeltárás, a Kärlich profil, a Cervený Kopec, a Bad Soden-i vidék, a franciaországi Achenheim, a Normandia-i lösz, a Lublin-i lösz-fennsík, továbbá a Paks-i löszfal sajátosságait ismerteti. Ezen túlmenően a Középső- és Alsó-Dnyeper-menti löszképződmények, az Ob folyómenti lösz-fennsík, valamint közép-ázsiai tadszikisztáni löszképződmények is tárgyalásra kerülnek e fejezetben.

A fiatal löszök és a paleogeográfiai viszonyok változásai képezik a nyolcadik fejezet témáját, ahol az utolsó eljegesedés okozta változások és a löszképződés kapcsolatáról ír a szerző. Vizsgálatainál alkalmazza az oxigén-izotóp sztratigráfia módszerét, valamint egyéb korszerű elemzési eljárásokat. Korrelációt talál az utolsó glaciális időszak és a főbb löszfeltárások sajátosságai között.

A világszerte jól ismert kínai lösz-fennsík esettanulmánya képezi a könyv kilencedik fejezetét, míg a tizedik fejezet sokban hasonló esettanulmányban foglalja össze Magyarország löszképződményeit. Természetszerűen ez a fejezet az, amely nemcsak a hazai olvasó számára képvisel különleges értéket, hanem igen jó összefoglalása annak a több évtizedes tudományos munkának, amelyet a szerző és munkatársai a hazai löszképződményekkel kapcsolatban elvégeztek.

A könyv nemcsak terjedelmes, hanem igen jól összeállított több mint 40 oldalas angol összefoglalót is tartalmaz, amelyhez hozzájárul a táblázatok és ábrák szakszerű angol nyelvű ismertetése, miáltal a magyarul nem tudó olvasó is szinte teljes képet alkothat a könyv anyagáról.

PÉCSI MÁRTON monográfiája figyelemre méltó alkotás a löszkérdés mai helyzetéről, az ezzel kapcsolatos ismeretek korszerű és kritikai összefoglalásával, s nem kétséges, hogy széles körben kelt érdeklődést nemcsak a jelenlegi, hanem a jövőbeni kutatás, ismertetés és oktatás előmozdítására is.

Érkezett: 1993. február 4.

SZABOLCS ISTVÁN
MTA Talajtani és Agrokémiai
Kutató Intézete, Budapest